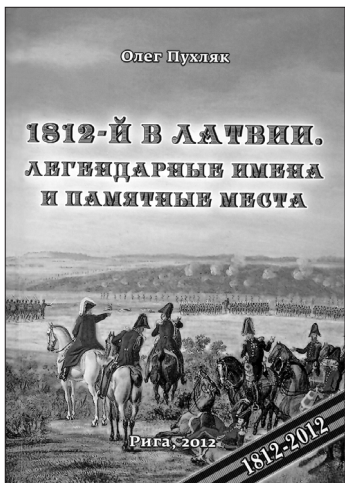

Tomēr autores vēlme gan šajā, gan citos darbos provocēt uz diskusiju par dažādiem terminoloģijas jautājumiem ir apsveicama un vajadzīga.

Ne visai pārlicinoša šķiet autores koncepcija par vācu kopienu kā Livonijas “mugurkaulu” (“Kas šo teritoriju saturēja kopā? Tie bija Livonijas vāciski runājošie iedzīvotāji – pilsētnieki un vasaļi, kas veidoja šīs teritorijas politiski aktīvo sabiedrības daļu” – 46. lpp.). Vācu kopiena tomēr bija pietiekami diferencēta, tāpat arī vietējo tautu iesaistīšana un iesaistīšanās dažādos notikumos neļauj uzlūkot tās kā politiski inertas.

Divas lietas, par ko autori gan nekādi nevaram vainot, ir nelielais apjoms un tas, ka grāmata diemžēl nav brīvā pārdošanā, tādēļ interesentiem atliek ar to iepazīties tikai bibliotēkās. No otras puses, nelielais formāts spiedis koncentrēties uz būtiskāko, dodot arī atslēgu Livonijas politisko norišu izpratnei. Darbs katrā ziņā ir visai interesants pētījums par dažādu pušu un personību interesēm, rīcību un motīviem, ne mazāk interesanti ir arī vērot, kā dažādu autoru skatījumā veidojas stāsts par viduslaiku Livoniju.

Muntis Auns

Oleg Puhlyak. *1812-i v Latvii.*

Legendarnye imena i pamiatnye mesta. Riga: Etra, 2012. 168 s. ISBN 978-9934-8331-1-3 (Oļegs Puhļaks. *1812. gads Latvijā. Leģendārie vārdi un piemiņas vietas*)

Gada noslēgumam tuvojoties, iznākusi pēc skaita ceturttā Oļega Puhļaka grāmatiņa sērijā, kas veltīta 1812. gada notikumiem, šoreiz ar nosaukumu “1812. gads Latvijā. Leģendārie vārdi un piemiņas vietas”. Autors norādījis, ka tematiku izvēlējis pēc lasītāju ierosinājumiem un lūgumiem. Par tādu

kā autora moto var uzskatīt viņa atziņu: “Viena cilvēka vienaldzība un noniecināšana var pārvērsties cita cilvēka sāpēs [...] Tikai dzēšot savu nezināšanu, mēs laužam vienaldzību, laužot vienaldzību, cīnāmies ar nesapratni un noniecināšanu un ticam, ka Raiņa vārdi “Ne tauta pret tautu, bet kopā pret tumsu” – ir ne tikai labs vēlējums, bet arī ticība nākotnei”

(4. lpp.). Runājot par 19. gs. sākuma Latvijas vēsturi, tiešām var apgalvot, ka tajā ir vēl daudz nezināma un atklājama.

Grāmatas 1. nodaļa stāsta par Napoleona karu pieminekļiem Latvijā:

1) Uzvaras kolonna (autors 8. lpp. minējis, ka tā pārvesta uz Vies-turdāru 1936. gadā, bet citur atrodama informācija, ka tas noticis tikai 1938. gadā¹);

2) Triumfa arka (11. lpp. arhitektam Johanam Danielam Gotfridam pazudis uzvārds);

3) Aleksandra Ņevska pareizticīgo baznīca;

4) feldmaršala Barklaja de Tolli piemineklis;

5) šogad atklātais Jakova Kuļņeva piemineklis Ludzā;

6) Ilzeskalna Kuļņeva baznīca, kas par godu jubilejai piedzīvojuši pilnīgu restaurāciju;

7) no lielgabaliem veidotais piemineklis Daugavpils cietoksnī, kas kādreiz kalpojis kā strūklaka.

Par abiem ar Kuļņevu saistītajiem pieminekļiem autors sniedzis plašu ieskatu svinīgajos notikumos, kas saistīti ar šī gada jubileju.

2. nodaļa veltīta ģenerālmajoram Jakovam Kuļņevam. Autors tajā dod ieskatu varoņa biogrāfijā. O. Puhļaks norādījis, ka J. Kuļņevs bija nabadzīgs virsnieks ar īpatnēju uzvedību, tādēļ viņa karjera nevirzījās strauji uz priekšu (42. lpp.). Par šo apgalvojumu varētu padiskutēt ar autoru, jo, neapšaubāmi, bagātība var ietekmēt karjeras kāpumu, tomēr tas nav vienīgais faktors, kas būtu jāņem vērā, runājot par 19. gs. sākuma Krievijas impērijas armiju. Iespējams, ne visiem mūsdienu lasītājiem ir zināma kārtība, kādā šajā laikā virsnieks virzījās pa dienesta pakāpēm. Uz paaugstinājumu ikdienas kārtībā virsnieks varēja pretendēt tad, kad parādījās vakance nākamajā dienesta pakāpē. Parasti šādā situācijā paaugstinājums pienācās tam, kurš visilgāk bija nodienējis iepriekšējā pakāpē. Ārpuskārtas paaugstinājumu varēja izpelnīties par īpašiem sasniegumiem, pārsvarā par izrādīto iniciatīvu un drosmi kaujas laukā. Iecelšana ārpus kārtas varēja radīt sasprindzinājumu virsnieku vidū, kā par to liecina neskaitāmas laikabiedru liecības, tādēļ pret šo jautājumu attiecās ar zināmu delikātumu.

Borodinas kaujas lauka muzeja–rezervāta speciālista Dmitrija Celorungo vēsturiski socioloģiskais pētījums par virsniekiem, kuri piedalījās Borodinas kaujā, parāda, ka kavalērijā virzīšanās pa dienesta pakāpēm notika vislēnāk salīdzinājumā ar citiem karaspēka veidiem. Līdz ar to arī vidējais izdienas ilgums vienā pakāpē kavalēristiem bija visgarākais. D. Celorungo to skaidro gan ar to, ka kavalērija bija samērā neliela armijas

¹ Novāc Aleksandra I granīta kolonnu. *Jaunākās Ziņas*, 03.11.1938., 10. lpp.

daļa, gan ar to, ka tā dalījās vairākos veidos – kirasieros, dragūnos, huzāros un ulānos.² Respektīvi, arī vakanču bija mazāk. Balstoties uz formulāro sarakstu izpēti, D. Celorungo secina, ka vidējais izdienas ilgums poručika pakāpē kavalērijas virsniekiem bija 9 gadi, līdz ar to 10 gadus, ko J. Kuļņevs aizvadīja šīnī pakāpē, nevar uzskatīt par ārpus viduvējiem rāmjiem izejošu. Pie tam J. Kuļņevs šajā laikā dienēja jātniekos–jēģeros (*konnie egeria*), kas bija salīdzinoši ļoti maza kavalērijas daļa. Protams, viss iepriekš minētais nenozīmē, ka J. Kuļņeva karjeru neietekmēja “maciņa biežums” un protekcijas trūkums. Visdrīzāk to ietekmēja visdažādāko apstākļu kopsumma, no kuras vēsturniekiem, lai kā viņi censtos, būs un paliks zināma tikai daļa. Toties pilnīgi noteikti var apgalvot, ka grāmatas 46. lpp. iezagusies neprecizitāte, jo Kļasticu kauja notika 18.–19. jūlijā (vai 30.–31. jūlijā pēc jaunā stila), līdz ar to J. Kuļņevs krita 20. jūlijā (1. augustā), izsekojot pretinieku, nevis 26. jūnijā, kā norādīts grāmatā.

Salīdzinoši plašā 3. nodaļa veltīta historiogrāfijā pretrunīgi vērtētajam Rīgas kara gubernatoram ģenerālleitnantam Magnusam Gustavam fon Esenam. Sākotnēji O. Puhļaks sniedz ieskatu viņa biogrāfijā un tālāk pāriet pie 1812. gada notikumu analīzes, īpaši izceļot Rīgas priekšpilsētu nodedzināšanu. Vietām gan tekstā M. Esens kļūdaini dēvēts par Rīgas komandantu, kamēr īstais komandants Ivans Emme pārāgri dēvēts par ģenerālleitnantu, jo šo pakāpi viņš ieguva tikai 1812. gada decembrī. Arī O. Puhļaks uzdod jau par hrestomātisku kļuvušo jautājumu: vai vajadzēja dedzināt labā krasta priekšpilsētas? Un atzīst to par militāru nepieciešamību, jo tobrīd neviens nezināja, ka Rīga netiks aplenkta. Tas gan neatsvabināja M. Esenu no priekšpilsētu iedzīvotāju nopeluma. Dažādos uzskatus par M. Esena nopelniem O. Puhļaks skaidro ar to, ka vāciskā Iekšrīga daudz vairāk novērtēja M. Esena kā administratora spējas, kamēr latviskās Pārdaugavas un krieviskās Maskavas priekšpilsētas iedzīvotāji piekāra viņam dedzinātāja birku, jo tieši priekšpilsētnieki visvairāk cieta no cietokšņa apkārtnes attīrīšanas (66.–67. lpp.). Protams, zināmas nacionālas nianse šim stāstam var piešķirt, tomēr nevar aizmirst, ka Pēterburgas priekšpilsētā dzīvoja arī pietiekami daudz vācu izcelsmes ļaužu. Līdz ar to, iespējams, M. Esena nopelējus var pieskaitīt pie nabadzīgākiem sabiedrības slāņiem, kamēr viņa atbalstītājus – pie birģeriskās un pārtikušās Rīgas sabiedrības.

4. nodaļa vēstī par marķīzu Filipu Pauluči. O. Puhļaks sniedz izsmelošu ieskatu ģenerāļa biogrāfijā, uzsverot viņa ieguldījumu Rīgas priekšpilsētu atjaunošanā, vecticībnieku dzīves organizācijā pilsētā un zemnieku brīv-

² Dmitrii Celorungo (2002). *Oficery russkoi armii – uchastniki Borodinskogo srazheniia*. Moskva: Kalita, s. 154–155.

laišanā Baltijā, lai gan autors precīzi norādījis, ka, iespējams, nav pilnībā apzināta atsevišķu personu loma šajā Latvijas vēsturē tik svarīgajā jautājumā. Nodaļas noslēgumā O. Puhļaks pievēršas F. Pauluči veltītā pieminekļa liktenim. Atliek tikai brīnīties, kādēļ F. Pauluči personība un viņa daudzpusīgā darbība Baltijā līdz šim nav piesaistījusi latviešu vēsturnieku uzmanību tik lielā mērā, lai veltītu viņam atsevišķu pētījumu. Lai gan jāatzīmē, ka arī citi Rīgas un Baltijas ģenerālgubernatori nav izpelnījušies šādu godu.

5. nodaļu autors veltījis Garlībam Merķelim. Tajā izcelts viņa ieguldījums dzimtbūšanas Baltijā aprakstīšanā un Napoleona agresīvās ārpolitikas kritizēšanā. O. Puhļaks pasvītro G. Merķeļa nopelnus 1812. gada karā, kad baltvācu publicists aktīvi piedalījās propagandas materiālu sagatavošanā, kas bija paredzēti prūšu karavīriem. Jāpiezīmē, ka Prūsijas palīgkorpusā nebija 26 000 karavīru, kā norādījis autors (105. lpp.), domājot visdrīzāk visu Napoleona karaspēka 10. korpusu, bet gan 17 000–18 000 cilvēku. Tomēr tas nekādā gadījumā nemazina G. Merķeļa darbības nozīmību, jo Prūsijas korpusa nostāšanās neitrālās pozīcijās 1812. gada noslēgumā atņēma Napoleonam gan sabiedroto, gan spēcīgu, kaujās maz cietušu karaspēka daļu.

Salīdzinoši nelielajā 6. nodaļā O. Puhļaks pievēršies ģenerālleitnanta Frīdriha Levisa of Menāra biogrāfijai. Savukārt 7. nodaļā autors apskata kauju pie Ķekavas 1812. gada 10. (22.) augustā, izskaidrojot Doles salas stratēģisko nozīmi un sniedzot ieskatu spēku samēros un plānos līdz kaujai. Par kaujas gaitu ievietots M. Esena ziņojums Aleksandram I, ļaujot lasītājam izjust 19. gs. sākuma rakstības un izskaidrošanās stilu. Šādam principam autors sekojis arī citās grāmatas daļās. Nodaļu noslēdz piezīmes par pieminekļiem, kas liecina par 1812. gada notikumiem Ķekavas apkārtnē.

8. nodaļā O. Puhļaks stāsta par krievu huzāru majoru Jegoru Bedrjagu, kurš 1812. gada karā aizsargāja Daugavpili un pēc tam, kad krievu karaspēks pameta cietoksni, darbojās tā apkārtnē. Tomēr nodaļa nav tikai par viņu. O. Puhļaks iepazīstina lasītāju arī ar huzāru dienesta specifiku un reputāciju 19. gs. sākumā.

9. nodaļā autors vēstī par Cēsu saistību ar 1812. gada notikumiem. Visdrīzāk šī ir viena no Latvijas auditorijai vismazāk zināmajām lapaspusēm Napoleona karu vēsturē, jo attiecināma uz grāfu Zīversu dzimtu, no kuras nākuši vairāki Krievijas armijas virsnieki. Ar viņu darbību saistīta Cēsu pils parka izveidošana un Kristus Apskaidrošanās pareizticīgo baznīcas izbūve. O. Puhļaks izsaka nožēlu, ka ģenerālleitnanta Karla fon Zīversas kapa vieta nav norādīta nevienā tūrisma ceļvedī (157. lpp.). Lai kļiedētu tik pesimistisku nodaļas noslēgumu, der minēt, ka vairākos ar

tūrisma saistītos interneta portālos Zīversu dzimtas kapu atrašanās vieta ir norādīta.³

Noslēdzot 10. nodaļu vēstī par 1812. gada kara dalībnieku Johanu Georgu fon Līvenu, lai gan daudz uzmanības tajā O. Puhļaks veltījis viņa mātei Šarlotei fon Līvenai un viņai piederošajai Mežotnes pilij. Kā norādījis O. Puhļaks, šī dzimta devusi Krievijai daudzus virsniekus un politiskos darbiniekus. Var pieminēt arī to, ka no šīs pašas dzimtas cēlies britu vēsturnieks Dominiks Līvens, kurš nesen sarakstījis monumentālu pētījumu par Napoleona kariem Eiropā.⁴

Nobeigumā O. Puhļaks norāda, ka arī civilie iedzīvotāji, lai gan nepiedalījās tiešā karadarbībā, bija iesaistīti karā un katrs pēc savām iespējām varēja atbalstīt kādu no karojošām pusēm vai pretoties tai, rēķinoties ar sekām.

Kopumā jāsaka, ka grāmata atstāj labu iespaidu, lai gan tai trūkst vienotas koncepcijas. Tā veido it kā viena autora rakstu krājumu par tēmām, kas saistītas ar 1812. gadu, tādēļ informācija nodaļās mēdz atkārtoties. Neskatoties uz to, jūtama autora rūpīgā attieksme pret savas zemes vēsturi un vēlēšanās par to pavēstīt citiem. Grāmata ir bagātīgi ilustrēta un aicina lasītāju uz zināmu apdzīvotu vietu un kultūras pieminekļu vēsturi paskatīties no nepierastāka skatpunkta, atceroties, ka Latvijas teritorija reiz bija Krievijas impērijas sastāvdaļa un tajā valdošā sabiedrība – baltvācieši, dažādu iemeslu vadīti, sūtīja savus dēlus armijā. Lai arī viņu militārā darbošanās bieži nebija saistīta ar Baltijas teritoriju, tomēr viņu dzimtas pārstāvji atstājuši neizdzēšamas liecības Latvijas vēsturē.

Anita Čerpinska

³ Kristus Apskaidrošanās pareizticīgo baznīca. Pieejams: http://www.amazing-latvia.lv/obj/cesu_kristus_apskaidrosanas_pareizticigo_baznica/ (skatīts 23.10.2012.); Kristus Apskaidrošanās pareizticīgo baznīca. Pieejams: <http://www.tourism.cesis.lv/lv/baznicas/?object=73> (skatīts 23.10.2012.).

⁴ Dominic Lieven (2009). *Russin against Napoleon. The Battle for Europe 1807 to 1814*. London: Penguin Books.